

**Психологічні моделі гармонізації інтересів сторін як факторів
розвитку економічних кластерів**

*Піцикевич В. В.¹, Гжебовський Я. Е.², Гараджін Т. С.³, Дементьєв С. В.⁴,
Пастернак І. М.⁵, Тихонов В. О.⁶, Повстин О.В.⁷*

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2023	Соціальні та поведінкові науки/Педагогіка	33.05:316.72

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.12515614>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена дослідженню психологічних моделей гармонізації інтересів сторін як ключового фактору розвитку економічних кластерів. Проведено аналіз основних моделей гармонізації інтересів, зокрема корпоративної, партнерської, соціального діалогу, інституційної гармонізації, координаційної та моделі конкурентного узгодження. Виявлено переваги та недоліки кожної моделі, а також їхній вплив на економічну ефективність, соціальну стабільність та інноваційний потенціал кластерів. На основі результатів аналізу сформульовано рекомендації щодо вибору оптимальної психологічної моделі гармонізації інтересів для різних типів економічних кластерів. Застосування відповідних моделей сприятиме підвищенню конкурентоспроможності, інноваційного розвитку та стійкого економічного зростання регіонів.

Ключові слова: економічні кластери, гармонізація інтересів, психологічні моделі гармонізації, економічна ефективність, соціальна стабільність, інноваційний потенціал.

Psychological models of harmonization of the parties' interests as factors in the development of economic clusters

Анотація. In the conditions of globalization and increased competition in the world markets, the issue of the development of economic clusters is gaining particular relevance. Economic clusters act as key drivers of regional development, ensuring the growth of productivity, innovation potential and competitiveness of enterprises. One of the main factors

¹ кандидат юридичних наук, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0009-0874-3400>

² аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0000-9679-2257>

³ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0003-1636-2428>

⁴ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0005-0241-7197>

⁵ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0002-6289-9798>

⁶ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-3857-3842>

⁷ доктор наук, <https://orcid.org/0000-0001-6347-8536>

of the successful functioning of clusters is the effective harmonization of the interests of their participants, which allows creating a synergistic effect from their interaction.

Psychological harmonization of the interests of the participants of economic clusters includes the coordination of economic, social and innovative goals of various parties, such as: manufacturing enterprises, suppliers, research institutes, state authorities and local self-government. The lack of a proper mechanism for harmonizing interests leads to conflicts, a decrease in the effectiveness of cooperation, and lost opportunities for innovative development.

The article is devoted to the study of psychological models of harmonization of the parties' interests as a key factor in the development of economic clusters. An analysis of the main models of harmonization of interests, including corporate, partnership, social dialogue, institutional harmonization, coordination and competitive coordination models, was carried out. The advantages and disadvantages of each model, as well as their impact on economic efficiency, social stability and innovative potential of clusters, are revealed. Based on the results of the analysis, recommendations were formulated for choosing the optimal psychological model of harmonization of interests for different types of economic clusters. The application of appropriate models will contribute to increasing competitiveness, innovative development and sustainable economic growth of regions.

Key words: economic clusters, harmonization of interests, psychological models of harmonization, economic efficiency, social stability, innovation potential

Вступ

В умовах глобалізації та посилення конкуренції на світових ринках питання розвитку економічних кластерів набуває особливої актуальності. Економічні кластери виступають ключовими драйверами регіонального розвитку, забезпечуючи зростання продуктивності, інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності підприємств. Одним із основних факторів успішного функціонування кластерів є ефективна гармонізація інтересів їхніх учасників, що дозволяє створити синергетичний ефект від їхньої взаємодії.

Психологічна гармонізація інтересів учасників економічних кластерів включає узгодження економічних, соціальних та інноваційних цілей різних сторін, таких як: виробничі підприємства, постачальники, науково-дослідні інститути, органи державної влади та місцеве самоврядування. Відсутність належного механізму гармонізації інтересів призводить до конфліктів, зниження ефективності співпраці та втрачених можливостей для інноваційного розвитку.

Тема психологічних моделей гармонізації інтересів сторін як факторів розвитку економічних кластерів є актуальною, і її вивчали Бондарчук Н., Гудзь П., Драчук Ю., Іванків О., Коляденко С., Кухарчук П., Литвиненко Д., Лук'яненко О., Малєєва О., Манн Р., Мильніченко С., Панкова Л., Павловська А., Солоха Д., Трояновський І., Трушкіна Н., Чужиков В., Шипоша В., Буряк Є. та інші.

Метою статті є дослідження основних психологічних моделей гармонізації інтересів сторін та їхнього впливу на розвиток економічних кластерів. Аналіз існуючих моделей дозволить виявити їхні переваги та недоліки, а також визначити найбільш ефективні підходи для забезпечення синергії у кластерах.

Результати

Економічний кластер – це територіально обмежена сукупність взаємопов'язаних підприємств, організацій та установ, що функціонують у певній галузі економіки та взаємодіють між собою з метою підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу. Основою для формування кластерів є наявність специфічних умов, які

стимулюють спільну діяльність, зокрема доступ до спільних ресурсів, знань, технологій та ринків збуту [1].

Структура економічного кластера включає декілька ключових компонентів, які забезпечують його ефективне функціонування [1, 2, 3]:

- ядро кластера – складається з основних підприємств та організацій, які формують економічну спеціалізацію кластера, таких як виробничі підприємства, постачальники, дистриб'ютори та інші компанії, що здійснюють основну економічну діяльність у межах кластера;

- підтримуючі установи та організації – це науково-дослідні інститути, університети, навчальні заклади, бізнес-інкубатори та інші структури, які забезпечують розвиток інновацій та професійної підготовки кадрів;

- інфраструктура кластера – охоплює транспортні, логістичні, комунікаційні та інші системи, що забезпечують функціонування підприємств та організацій кластер;

- інституційна підтримка – це органи державної влади, місцеве самоврядування, асоціації та інші організації, які створюють сприятливі умови для розвитку кластера шляхом регулювання, надання субсидій, податкових пільг та інших форм підтримки;

- мережа зв'язків та взаємодій – формується через формальні та неформальні зв'язки між учасниками кластера, охоплює коопераційні відносини, спільні проекти, обмін знаннями та досвідом, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності всіх учасників кластера.

Ефективне функціонування економічного кластера залежить від гармонійної взаємодії всіх його складових, що забезпечує синергетичний ефект та сприяє стійкому економічному розвитку регіону.

У Таблиці 1 систематизовано розуміння основних учасників економічних кластерів та їхніх ключових інтересів, що є важливим для аналізу процесів гармонізації інтересів.

Таблиця 1

Основні інтереси учасників економічних кластерів

Учасник	Основні інтереси
Виробничі підприємства	Збільшення обсягів виробництва, зниження витрат, підвищення якості продукції, вихід на нові ринки
Постачальники	Збільшення обсягів продажів, стабільні замовлення, розвиток довгострокових партнерських відносин
Дистриб'ютори	Розширення ринків збуту, оптимізація логістики, зниження витрат на доставку
Науково-дослідні інститути	Отримання фінансування для досліджень, впровадження інновацій, комерціалізація наукових розробок
Університети та навчальні заклади	Підготовка висококваліфікованих кадрів, реалізація спільних освітніх та наукових проектів
Бізнес-інкубатори	Підтримка стартапів, залучення інвестицій, розвиток підприємництва

Учасник	Основні інтереси
Органи державної влади	Економічний розвиток регіону, створення робочих місць, забезпечення соціальної стабільності
Місьцеве самоврядування	Підвищення економічної активності, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури
Асоціації та спілки	Захист інтересів учасників, розвиток галузі, лобювання нормативних змін
Споживачі	Отримання якісної продукції та послуг, зниження цін, доступ до інноваційних рішень

Сформовано авторами [2, 3, 4, 5]

Визначень поняття гармонізації інтересів з точки зору різних підходів [5, 6]:

Економічний підхід	<ul style="list-style-type: none"> це процес оптимального узгодження економічних цілей та завдань різних учасників господарської діяльності (підприємств, споживачів, інвесторів, держави) з метою максимізації загальної економічної ефективності та стійкого розвитку
Соціологічний підхід	<ul style="list-style-type: none"> це процес взаємодії соціальних груп та інститутів, спрямований на досягнення соціальної згоди та стабільності в суспільстві шляхом узгодження їхніх потреб, цінностей та очікувань
Психологічний підхід	<ul style="list-style-type: none"> це процес усвідомлення та узгодження індивідуальних мотивацій, цілей і бажань учасників взаємодії для досягнення психологічного комфорту, зниження стресу та підвищення задоволеності від спільної діяльності
Правовий підхід	<ul style="list-style-type: none"> це процес розробки та впровадження правових норм і механізмів, що забезпечують баланс між правами та обов'язками різних суб'єктів правовідносин
Організаційний підхід	<ul style="list-style-type: none"> це процес створення ефективної системи управління організацією, яка забезпечує узгодження цілей і завдань різних підрозділів та співробітників для досягнення загальної стратегії розвитку

Рис. 1 Поняття гармонізації інтересів з точки зору різних підходів

Наведені визначення ілюструють багатогранність поняття гармонізації інтересів, яке має значення в різних сферах суспільного життя і діяльності.

Існує декілька моделей управління економічними кластерами, кожна з яких має свої особливості та підходи до узгодження інтересів учасників, а саме: корпоративна модель, партнерська модель, модель соціального діалогу, модель інституційної гармонізації, модель координації та модель конкурентного узгодження [7, 8, 9].

Корпоративна модель – в основі лежить ідея корпоративного управління, що забезпечує узгодження інтересів акціонерів, менеджменту та інших стейкхолдерів. Основний інструмент – корпоративне законодавство та внутрішні політики компаній.

Партнерська модель – орієнтована на співпрацю між різними учасниками через партнерські угоди та спільні проекти. Важливу роль відіграють договірні відносини та спільні ініціативи.

Модель соціального діалогу – базується на взаємодії між представниками роботодавців, працівників та уряду. Основний інструмент – переговори та консультації в рамках тристоронніх комітетів.

Модель інституційної гармонізації – включає створення спеціальних інститутів та механізмів, які сприяють узгодженню інтересів різних груп. Прикладами можуть бути регуляторні органи та громадські ради.

Модель координації – фокусується на розробці та впровадженні координаційних механізмів, що дозволяють інтегрувати інтереси учасників через планування та спільне управління ресурсами. Основні інструменти – координаційні ради та платформи для співпраці.

Модель конкурентного узгодження - передбачає гармонізацію інтересів через механізми ринкової конкуренції та регулювання. Основні інструменти – антимонопольне законодавство та політика конкуренції.

Кожна з цих моделей має свої особливості та застосованість залежно від контексту та специфіки взаємодії учасників економічних кластерів.

У Таблиці 2 наведено для порівняння моделі гармонізації інтересів, де зазначено їхні переваги, недоліки та перспективи росту:

Таблиця 2

Модель	Переваги	Недоліки	Перспективи росту кластера
Корпоративна модель	Зниження конфліктів, чіткі правила гри, захист прав акціонерів	Складно впровадити у малих підприємствах, вимагає значних адміністративних ресурсів	Підвищення стабільності та інвестиційної привабливості, зміцнення довіри інвесторів та стейкхолдерів
Партнерська модель	Гнучкість, швидке реагування на зміни, підвищена інноваційність	Можливість конфліктів через різні інтереси партнерів, залежність від рівня взаємодовіри	Стимулювання інновацій та швидкого зростання, підвищення конкурентоспроможності
Модель соціального діалогу	Підвищення соціальної стабільності, зниження трудових конфліктів, залучення всіх сторін до діалогу	Тривалий процес прийняття рішень, залежність від політичної ситуації	Підвищення соціальної відповідальності, покращення умов праці, стабільний розвиток
Модель інституційної гармонізації	Систематичний підхід, довгострокове планування, можливість незалежного арбітражу	Бюрократичність, можливість корупції, потреба в значних ресурсах для підтримки інститутів	Стабільний та структурований розвиток, залучення додаткових ресурсів, покращення інфраструктури

Модель	Переваги	Недоліки	Перспективи росту кластера
Модель координації	Високий рівень синергії, ефективне використання ресурсів, інтеграція різних інтересів	Складність координації великої кількості учасників, потреба у високому рівні організаційної культури	Посилення взаємодії між учасниками, підвищення ефективності та зростання на основі спільних ініціатив
Модель конкурентного узгодження	Стимулювання інновацій, підвищення ефективності, зниження монополізації	Можливість недобросовісної конкуренції, необхідність постійного моніторингу та регулювання	Підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу, створення динамічного бізнес-середовища

Сформовано авторами

Таблиця дає змогу краще зрозуміти переваги та недоліки кожної моделі гармонізації інтересів, а також їхній вплив на перспективи росту економічних кластерів.

Для вибору оптимальної моделі гармонізації інтересів сторін у розвитку економічних кластерів пропонуємо застосувати комплексний підхід, що включає використання методів багатокритеріальної оптимізації, теорії ігор та економіко-математичного моделювання [9,10, 11]:

1. *Визначення критеріїв оцінки.* Першим кроком є визначення критеріїв, за якими буде оцінюватись ефективність різних моделей гармонізації інтересів. Критерії включають:

економічна ефективність (E): ріст прибутковості підприємств, підвищення продуктивності;

соціальна стабільність (S): рівень задоволеності працівників, кількість трудових конфліктів;

інноваційність (I): кількість впроваджених інновацій, частка витрат на НДДКР;

екологічна стійкість (Ec): вплив на навколишнє середовище, дотримання екологічних стандартів.

2. *Побудова функції корисності.* Для кожної моделі гармонізації інтересів будується функція корисності, яка враховує вагомість кожного з критеріїв:

$$U(M_i) = w_1 E_i + w_2 S_i + w_3 I_i + w_4 Ec_i$$

де $U(M_i)$ – загальна корисність моделі M_i , E_i , S_i , I_i , Ec_i – значення критеріїв для моделі M_i , w_1, w_2, w_3, w_4 – вагові коефіцієнти, що відображають важливість кожного критерію.

3. *Методи багатокритеріальної оптимізації.* Для знаходження оптимального рішення вартує застосувати методи багатокритеріальної оптимізації, такі як:

метод аналізу ієрархій (АНП): дозволяє визначити вагові коефіцієнти для кожного критерію на основі експертних оцінок;

метод зважених сум: передбачає обчислення зваженої суми для кожної моделі та вибір моделі з максимальною корисністю;

метод електре (ELECTRE): дозволяє ранжувати моделі на основі парних порівнянь за критеріями.

4. *Теорія ігор.* Для врахування інтересів різних сторін застосовуються методи теорії ігор, які моделюють взаємодію учасників економічного кластера:

нормальні ігри: аналіз стратегій учасників та визначення рівноваги Неша, що забезпечує баланс інтересів;

кооперативні ігри: визначення коаліцій між учасниками та розподіл вигод за допомогою Шеплі-шляху або ядра гри.

5. *Моделювання сценаріїв*. Для оцінки ефективності моделей гармонізації інтересів будуються економіко-математичні моделі, які дозволяють моделювати різні сценарії розвитку кластера:

динамічні моделі: оцінка довгострокових наслідків застосування кожної моделі;

імітаційне моделювання: створення віртуального середовища для тестування моделей та аналізу їх впливу на розвиток кластера.

6. *Оптимізаційні алгоритми*. Для пошуку оптимального рішення можна використовувати алгоритми оптимізації, такі як:

генетичні алгоритми: пошук глобального оптимуму шляхом еволюційного підходу;

метод рою частинок (PSO): пошук оптимального рішення на основі моделювання поведінки рою.

Вибір оптимальної моделі для розвитку економічних кластерів шляхом гармонізації інтересів сторін потребує комплексного підходу, що поєднує методи багатокритеріальної оптимізації, теорії ігор та економіко-математичного моделювання. Застосування цих методів дозволить забезпечити баланс інтересів учасників та сприятиме стійкому розвитку економічних кластерів.

Висновки

У статті досліджено основні моделі гармонізації інтересів сторін як ключовий фактор розвитку економічних кластерів. Аналіз показав, що ефективно узгодження інтересів учасників кластерів сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності, інноваційного потенціалу та стійкого економічного зростання.

Визначено основні моделі гармонізації інтересів: корпоративна, партнерська, модель соціального діалогу, інституційна гармонізація, координаційна та модель конкурентного узгодження. Кожна з цих моделей має свої переваги та недоліки, а також специфічні умови застосування, що дозволяє адаптувати їх до різних контекстів і потреб економічних кластерів.

Застосування відповідних моделей гармонізації інтересів сприяє зниженню транзакційних витрат, підвищенню ефективності використання ресурсів та стимулюванню інноваційної діяльності, що підвищує економічну ефективність. Зокрема, координаційна модель та партнерська модель виявились найбільш ефективними у швидко змінюваних умовах ринку, тоді як інституційна гармонізація забезпечує стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Модель соціального діалогу та партнерська модель показали високу ефективність у забезпеченні соціальної стабільності та зниженні трудових конфліктів, оскільки сприяють створенню позитивного соціального клімату, що є важливим для сталого розвитку кластерів.

Інноваційний потенціал кластерів значно підвищується за умов застосування моделей, що стимулюють активну взаємодію між учасниками, зокрема партнерської та координаційної моделей, сприяючи обміну знаннями, технологіями та ресурсами, що є важливим чинником конкурентоспроможності кластерів.

Для ефективного розвитку економічних кластерів рекомендується комплексний підхід, що включає адаптацію моделей гармонізації інтересів до специфіки конкретного кластера. Зокрема, важливо враховувати економічні, соціальні та інституційні

особливості регіону, а також активно залучати всіх зацікавлених сторін до процесу гармонізації.

Таким чином, гармонізація інтересів сторін є важливим фактором розвитку економічних кластерів. Ефективне узгодження інтересів забезпечує економічну стабільність, соціальну гармонію та підвищує інноваційний потенціал, що в сукупності сприяє стійкому економічному зростанню регіону. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку інструментів та методик для практичного впровадження моделей гармонізації інтересів у різних галузях та регіонах.

Список використаних джерел

1. Бондарчук, Н. Функціонування кластерів: світовий і вітчизняний досвід. Економіка та держава. 2010. № 9. С. 107–109.
2. Кухарчук, П. Кластерний підхід як інструмент публічної політики стратегічного розвитку регіону. Актуальні питання у сучасній науці 2023. № 11 (17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7979>
3. Манн, Р. В. Національні економічні інтереси в системі перспектив кластерного розвитку регіонів України та умов інформаційної економіки. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2023. № 17. С. 66–72.
4. Чужиков, В.І., Лук'яненко О.Д. Кластерна політика Європейського Союзу. Економіка України. 2013. № 2 (615). С. 81–91.
5. Коляденко, С. В. Національні економічні інтереси України: концепти змін інформаційної економіки та активізація регіонального кластероутворення. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2023. № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/34009.pdf>
6. Солоха, Д. В., Павловська А. С., Буряк Є. В. Процеси інтеграції і перспективи формування регіональної кластерної політики на основі балансу економічних інтересів. Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку. Серія: Економіка: зб. наук. пр. Донецьк. держ. ун-ту управління. Т. XX. 2019. Вип. 314. С. 17–29.
7. Іванків, О. Аналіз моделей сприйняття якості послуг на основі гармонізації інтересів зацікавлених сторін. Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University. 2015. № 1(1). С. 24–29.
8. Литвиненко, Д. П., Малєєва, О. В. Комплексний метод балансування та гармонізації інтересів стейкхолдерів у проектах розвитку транспортних систем. Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості. 2019. № 3 (9). С. 91–98.
9. Панкова, Л. І. Формування інноваційної моделі кластерної політики регіонів на основі балансу інтересів: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.05. Черкаси. 2021. 550 с.
10. Гудзь, П. В., Мильніченко С. М., Трояновський І. В. Баланс інтересів в формуванні національної кластерної політики: інноваційна економіка та пріоритети влади. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: економіка і менеджмент. 2020. Вип. 1 (27). С. 55–64.
11. Драчук, Ю.З., Трушкіна Н.В., Шипоша В.А. Застосування міжнародного досвіду формування кластерних структур у сучасних умовах регіонального розвитку України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент: зб. наук. пр. 2021. Вип. 50. С. 18–30.